

№ 39 (2026) С. 104–111
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam>

УДК 726:27-523.4(477):7.01
ORCID ID: 0000-0002-4797-5812
ORCID ID: 0000-0002-2660-2144
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2026-39-12>

Іван Гуцул

кандидат мистецтвознавства, доцент
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
hutsul@kpnpu.edu.ua

Наталія Урсу

докторка мистецтвознавства, професорка
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
ursu@kpnpu.edu.ua

ІДЕОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА СУГЕСТИВНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ПРОТЕСТАНТИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано особливості формування візуальної культури протестантизму в Україні крізь призму ідеологічних детермінант та механізмів їхнього сугестивного втілення у сакральному просторі. **Актуальність дослідження** зумовлена недостатнім рівнем мистецтвознавчого осмислення протестантської архітектури, яка тривалий час інтерпретувалася як редукована форма сакрального мистецтва. **Метою** є виявлення принципів трансформації богословських настанов протестантизму у просторово-образні характеристики домів молитви та обґрунтування їх як самостійної моделі візуальної культури. **Методологія дослідження** ґрунтується на поєднанні іконологічного, феноменологічного та культурно-семіотичного підходів із залученням просторового аналізу релігії та концепції цифрової релігії. Застосовано порівняльно-історичний і типологічний методи для виявлення закономірностей організації сакрального простору. Встановлено, що протестантський сакральний простір функціонує як сугестивна система, в якій відсутність іконографії компенсується інтенсивністю середовища. Світло, порожнеча, текст і просторовий порядок виступають ключовими засобами передачі сакрального змісту. Виявлено три типи протестантського сакрального простору в Україні: історично-традиційний, функціонально-раціональний та медіаорієнтований, що відображають різні способи взаємодії ідеологічних настанов та архітектурної форми. **Наукова новизна** полягає у концептуалізації протестантських домів молитви як альтернативної моделі візуальної культури, що реалізується через сугестивні механізми, а не через репрезентативну образність. **Результати дослідження** розширюють уявлення про сучасну сакральну архітектуру України та окреслюють перспективи подальших міждисциплінарних досліджень у сфері візуальної культури. **Ключові слова:** візуальна культура, протестантизм, сакральна архітектура, просторова організація, сугестивне втілення, світло, порожнеча.

IDEOLOGICAL DETERMINANTS AND SUGGESTIVE MECHANISMS
IN THE FORMATION OF PROTESTANT VISUAL CULTURE IN UKRAINE

Ivan Hutsul

PhD in Art History, Associate Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
hutsul@kpnu.edu.ua

Natalia Ursu

Doctor of Art History, Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
ursu@kpnu.edu.ua

Abstract. *The study explores the formation of Protestant visual culture in Ukraine through the prism of ideological determinants and the mechanisms of their suggestive embodiment in sacred space. The relevance of the study is determined by the lack of sufficient art historical analysis of Protestant architecture, which has long been interpreted as a reduced form of sacred art. The main objective is to identify the principles by which Protestant theological doctrines are transformed into spatial and visual characteristics of prayer houses and to establish them as an independent model of visual culture. The methodology combines iconological, phenomenological, and cultural-semiotic approaches, with the inclusion of spatial analysis of religion and the concept of digital religion. Comparative-historical and typological methods are applied to reveal structural patterns of sacred space organization. The results demonstrate that Protestant sacred space functions as a suggestive system in which the absence of iconography is compensated by the intensity of the environment. Light, emptiness, text, and spatial order serve as key means of conveying sacred meaning. Three main types of Protestant sacred space in Ukraine are identified: historical-traditional, functional-rational, and media-oriented, reflecting different modes of interaction between ideological principles and architectural form. The scientific novelty lies in the interpretation of Protestant prayer houses as an alternative model of visual culture realized through suggestive mechanisms rather than representational imagery. The findings contribute to a broader understanding of contemporary sacred architecture in Ukraine and outline new perspectives for interdisciplinary research in visual culture studies.*

Key words: *visual culture, Protestantism, sacred architecture, spatial organization, suggestive embodiment, light, emptiness.*

Постановка проблеми. Сакральний простір у сучасному мистецтвознавстві дедалі частіше осмислюється не лише як архітектурний об'єкт або історико-стильова форма, а як складна система культурних значень, що формується у взаємодії світоглядних установок, соціальних практик і візуальних стратегій. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження конфесійних моделей візуальності, які пропонують різні способи репрезентації та переживання сакрального.

Протестантська традиція посідає у цьому полі специфічне місце. Вона формує тип сакрального простору, який на перший погляд характеризується редукцією художніх засобів і відмовою від розгорнутої іконографії. Водночас така характеристика є поверховою, оскільки не враховує глибинних механізмів смислотворення, що функціонують у межах протестантської візуальної культури. Йдеться не про відсутність візуальності, а про її трансформацію — перехід від репрезентативної до сугестивної моделі.

У міжнародному науковому дискурсі сакральний простір дедалі частіше розглядається як

форма соціокультурної організації досвіду, де просторові структури виступають активними чинниками формування релігійної свідомості. Зокрема, у працях К. Кнотт (К. Knott) запропоновано підхід до аналізу релігії через просторові категорії, що дає змогу інтерпретувати сакральне середовище як результат взаємодії матеріального, символічного і практичного вимірів [1]. У цьому контексті протестантські доми молитви можуть бути прочитані як специфічні просторові конструкції, що реалізують ідеологічні настанови через організацію середовища.

Водночас сучасні дослідження релігії у цифрову епоху акцентують увагу на трансформації сакрального простору під впливом медіа. Х. Кемпбелл (Н. Campbell) розглядає цифрові технології як середовище релігійного досвіду, що інтегрується у традиційні практики і змінює їхню форму [2]. Це особливо актуально для сучасних протестантських громад, де медіа стають невід'ємною частиною богослужбового простору.

Таким чином, дослідження протестантської візуальної культури вимагає поєднання

класичних мистецтвознавчих підходів із сучасними міждисциплінарними концепціями, що дає змогу розглядати її як динамічну і багатоврівневу систему.

Попри значну кількість досліджень сакральної архітектури, протестантський сегмент залишається недостатньо репрезентованим у мистецтвознавчому дискурсі України. Основна увага традиційно зосереджена на православній, греко-католицькій та римокатолицькій архітектурі, що зумовлено їхньою історичною та художньою домінантністю.

У працях українських дослідників (В. Вечерського, С. Лінди, Н. Урсу) сакральний простір розглядається як система символічних і просторових відношень, що формують художній образ храму [3; 4; 5]. Водночас протестантські дома молитви часто залишаються поза межами такого аналізу або інтерпретуються як функціонально спрощені об'єкти.

Це створює методологічну проблему: відсутність розгорнутої іконографії у протестантській традиції ускладнює застосування класичних мистецтвознавчих інструментів. У результаті протестантська архітектура опиняється у «сліпій зоні» дослідження, хоча фактично репрезентує іншу модель візуальної культури.

Проблема полягає у необхідності розробки такого аналітичного підходу, який би дав змогу описати протестантський сакральний простір не як редукований, а як інакше організований. Саме тому доцільним є введення до наукового обігу категорій ідеологічних детермінант і сугестивного втілення, що дають змогу пояснити механізми формування цієї візуальної культури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження формується на перетині класичних мистецтвознавчих концепцій і сучасних міждисциплінарних підходів.

У межах неокантіанської традиції культура розглядається як система символічних форм, що знаходить відображення у працях Е. Кассіра (E. Cassirer), де архітектура постає як спосіб організації досвіду і пізнання світу [6]. Розвиток цієї ідеї у мистецтвознавстві пов'язаний із концепцією М. Дворжака, який інтерпретує історію мистецтва як історію духу [7], та з підходом А. Варбурга, що розглядає образ як носій культурної пам'яті [8].

Іконологічний метод Е. Панофського допомагає перейти від формального аналізу до реконструкції глибинних смислових

структур [9; 10], що є особливо важливим для дослідження протестантської архітектури, де візуальність не має прямого репрезентативного характеру.

Феноменологічний підхід до архітектури, розроблений К. Норбергом-Шульцем (C. Norberg-Schulz), акцентує увагу на переживанні простору як ключовому аспекті його функціонування [11]. У цьому контексті сакральний простір розглядається як середовище, що формує екзистенційний досвід людини.

У сфері сакральної архітектури важливими є також праці Дж. Вайта, який аналізує взаємозв'язок богослужіння і просторової організації [12], та С. Шледера, що розглядає храм як просторове втілення еклезіології [13]. Концепція Р. Шварца доповнює цей підхід, пропонуючи модель сакрального простору як системи базових архетипів [14].

Сучасні дослідження, пов'язані з просторовим аналізом релігії (К. Кнотт) та цифровою релігією (Х. Кемпбелл), розширюють традиційне розуміння сакрального простору, включаючи у нього соціальні і технологічні виміри [1; 2].

Таким чином, наявні дослідження створюють теоретичне підґрунтя для аналізу протестантської візуальної культури, однак не дають цілісної інтерпретації її специфіки, що зумовлює необхідність подальшого дослідження.

Мета статті. Метою статті є виявлення принципів трансформації ідеологічних детермінант протестантизму в просторово-візуальні характеристики сакрального середовища та обґрунтування протестантських домів молитви як самостійної моделі візуальної культури, що реалізується через механізми сугестивного втілення.

Методологія дослідження. Методологічна основа дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує інструменти мистецтвознавства, культурної семіотики, феноменології архітектури та просторових студій релігії. Така інтеграція дає змогу розглядати протестантський сакральний простір не як ізольований архітектурний об'єкт або функціональну споруду, а як багатоврівневу культурну систему, в якій взаємодіють матеріальні форми, символічні структури та практики сприйняття.

Ключовим аналітичним інструментом виступає іконологічний метод, розроблений Е. Панофським, який спрямований на виявлення глибинних смислових структур, що

визначають організацію художньої форми [9; 10]. У межах даного дослідження цей метод адаптується до аналізу просторових характеристик, оскільки протестантська архітектура здебільшого позбавлена розгорнутої іконографії. Відповідно, інтерпретація здійснюється не через аналіз зображення, а через осмислення простору як носія світоглядних і богословських установок. Просторові рішення – планування, орієнтація, ритміка, співвідношення світла і тіні – розглядаються як еквівалент іконологічних значень.

Феноменологічний підхід, розроблений К. Норбергом-Шульцем, дає змогу інтерпретувати архітектуру як середовище переживання, що формує екзистенційний досвід людини [11]. У цьому контексті сакральний простір постає не лише як функціонально організована структура, а як атмосфера, що впливає на стан зосередженості, сприйняття і духовної рефлексії. Особливу увагу приділено таким параметрам, як світло, масштаб, пропорції, акустика та просторовий ритм, які у протестантській архітектурі виконують роль основних засобів художньої виразності.

Культурно-семіотичний підхід, що спирається на концепцію символічних форм Е. Кассіра, дає можливість розглядати архітектуру як систему знаків, у якій простір функціонує як носій значення [6]. У цьому дослідженні протестантський сакральний простір інтерпретується як специфічне семіотичне середовище, де відсутність традиційної образності компенсується організацією простору, текстуальними елементами та ритмом богослужбової дії. Таким чином, смисл не репрезентується безпосередньо, а формується через взаємодію структур середовища і досвіду вірянина.

Суттєвим доповненням до зазначених підходів є просторовий аналіз релігії, запропонований К. Кнотт, який дає змогу розглядати релігійні практики у зв'язку з їхнім матеріальним і соціальним втіленням [1]. У межах цього підходу сакральний простір інтерпретується як результат взаємодії фізичного середовища, символічних значень і релігійної діяльності. Це відкриває можливість аналізувати протестантські дома молитви як просторові конструкції, що формують специфічний тип колективного досвіду.

Для дослідження сучасних трансформацій сакрального простору залучено концепцію цифрової релігії Х. Кемпбелл, у межах якої медіа розглядаються як активний компонент

релігійної практики [2]. У сучасних протестантських громадах використання екранів, проєкцій та звукових систем стає невід'ємною частиною богослужіння, що змінює характер візуального середовища і формує нові моделі сприйняття сакрального. У цьому контексті архітектура доповнюється медіапростором, який виконує функцію тимчасової візуальної поверхні.

Окрім того, до методологічного поля залучено сучасні дослідження сакральної архітектури у глобальному контексті, де храм розглядається як простір події, комунікації та соціальної взаємодії. Зокрема, у працях Г. Буггелн (Gretchen Buggeln) підкреслюється трансформація протестантських церков у ХХ–ХХІ століттях та їхня адаптація до нових соціокультурних умов [15]. Це дає змогу інтерпретувати сучасні дома молитви не лише як архітектурні об'єкти, а як середовища, орієнтовані на комунікацію, подію та взаємодію громади.

Таким чином, запропонована методологія поєднує класичні мистецтвознавчі інструменти з сучасними міждисциплінарними підходами, що забезпечує можливість комплексного аналізу протестантської візуальної культури. Такий підхід дає змогу виявити не лише формальні характеристики архітектури, але й механізми формування смислу, які реалізуються через простір, світло, текст і медіа як складові сугестивного втілення сакрального.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування візуальної культури протестантизму в Україні зумовлене взаємодією ідеологічних детермінант та специфічних механізмів їхнього художнього втілення, які суттєво відрізняються від традиційних моделей сакральної репрезентації. У центрі цієї системи перебуває не образ як завершена візуальна форма, а простір як середовище духовного досвіду, організоване відповідно до богословських принципів Реформації.

Ідеологічні детермінанти протестантизму формуються на основі ключових доктринальних положень, серед яких визначальне місце посідає принцип *Sola Scriptura*, що утверджує пріоритет Святого Письма як єдиного джерела істини. Це зумовлює переорієнтацію сакрального простору з візуальної репрезентації на вербально-комунікативну модель, у якій центральне місце займає проповідь і читання тексту. У цьому контексті архітектура перестає бути носієм іконографічного нарративу і трансформується у функціонально організоване

середовище, спрямоване на концентрацію уваги вірянина.

Такий підхід корелює з висновками дослідників протестантської культури, які підкреслюють її раціоналізований характер і орієнтацію на дисципліну сприйняття [16; 17; 18]. Простір дому молитви в цьому випадку виступає не як об'єкт споглядання, а як інструмент організації колективної дії, у межах якої візуальність підпорядковується комунікативній функції.

У результаті формується особливий тип візуальної культури, який доцільно визначити як сугестивний. Його сутність полягає у відмові від прямої репрезентації сакрального на користь створення умов для внутрішнього переживання. У цьому контексті важливим є розрізнення між репрезентативною та сугестивною моделями: якщо перша ґрунтується на зображенні, то друга – на організації середовища.

Одним із ключових елементів такого середовища є світло. У протестантській архітектурі воно набуває статусу основного засобу формування атмосфери, замінюючи собою традиційні образні структури. Світло не лише забезпечує видимість, але й виконує символічну функцію, підкреслюючи відкритість простору і спрямованість до внутрішньої зосередженості. Його використання має стриманий характер, що відповідає загальній естетиці протестантської культури.

Не менш важливою категорією є порожнеча, яка у даному контексті виступає не як відсутність, а як активний елемент просторової організації. Відсутність декору і візуального перевантаження створює умови для концентрації уваги, формуючи простір, відкритий до інтерпретації. У цьому сенсі протестантський інтер'єр можна розглядати як реалізацію принципу «семантичної економії», де мінімум засобів забезпечує максимальний смисловий ефект.

Текст, як центральний елемент протестантського богослужіння, також набуває просторового виміру. Він присутній не лише у формі читання або проповіді, але й як візуальний елемент – цитати, проєкції, символічні написи. Таким чином, текст інтегрується у структуру простору, стаючи одним із ключових носіїв значення.

У сучасних умовах до цих елементів додається медіа як новий чинник формування сакрального середовища. Використання екранів, проєкцій і звукових систем змінює характер візуального досвіду, створюючи динамічний

простір, що поєднує фізичну і цифрову складові. У цьому контексті протестантський храм постає як середовище події, у якому візуальність формується у режимі реального часу.

Зазначені принципи знаходять конкретне втілення у різних регіонах України, де протестантська архітектура демонструє поєднання універсальних богословських установок і локальних архітектурних традицій. У Львові, зокрема, показовими є дома молитви євангельських християн-баптистів, такі як будинок молитви ЄХБ на вул. Зеленої та громада ХВЄ «Голгофа», інтер'єри яких репрезентують зальний тип простору з чіткою фронтальною орієнтацією на амвон або сцену проповіді. Просторова організація цих об'єктів характеризується виразною композиційною структурою, де всі візуальні вектори спрямовані до центру комунікації – кафедри. Відсутність ієрархічно виділеного вівтарного простору, мінімалізм декоративних елементів та рівномірне розташування лав формують середовище, в якому домінує принцип зібрання громади навколо Слова, що відповідає протестантській еклезіологічній моделі.

У Вінниці прикладом функціонально-раціонального типу є великі протестантські комплекси, зокрема церква «Дім Євангелія» та сучасні громади ЄХБ харизматичного спрямування, які формують простір, близький до аудиторного або конгресового типу. Архітектура цих споруд поєднує стриманість зовнішнього вигляду з масштабністю внутрішнього об'єму. Особливого значення набувають параметри акустики та видимості: використання амфітеатрального розташування місць, підсилювальних звукових систем і великоформатних візуальних поверхонь забезпечує ефективну комунікацію між проповідником і громадою. Простір організовано таким чином, щоб максимально підтримувати колективну участь у богослужінні, де кожен присутній є не глядачем, а співучасником події.

В Одесі, у великих протестантських громадах, зокрема у церкві ЄХБ «Храм спасіння», спостерігається виразне формування медіаорієнтованого типу сакрального простору. Інтер'єр цієї споруди поєднує традиційний зальний принцип з елементами сценічної організації: підвищена платформа, світлові сценарії, використання LED-екранів і проєкцій. Таке середовище наближається до моделей сучасної публічної комунікації, де візуальний ряд є динамічним і змінним. Водночас сакральність не зникає, а трансформується – вона формується не через

сталі символи, а через атмосферу, ритм події, музичний супровід і синхронізацію візуальних і звукових елементів.

Закарпатський регіон репрезентує історично-традиційний тип протестантської архітектури, зокрема реформатські (кальвіністські) церкви в Ужгороді, Тячеві та Паладь-Комарівцях. Ці споруди зберігають риси готичної та постготичної традиції – витягнуті пропорції, стрільчасті вікна, вежі, однак їхній інтер'єр трансформований відповідно до протестантської богослужбової практики. Внутрішній простір таких храмів характеризується стриманістю, відсутністю іконографічного наповнення та акцентом на кафедрі як центральному елементі. Особливу роль відіграє природне освітлення, що проникає через високі вікна і формує атмосферу спокою та зосередженості. У цих об'єктах простежується своєрідний синтез історичної архітектурної форми та реформованої богословської моделі, що надає їм особливої культурної цінності.

Аналіз цих прикладів дає змогу виокремити три основні типи протестантського сакрального простору в Україні: історично-традиційний, функціонально-раціональний та медіаорієнтований. Кожен із них репрезентує специфічний спосіб взаємодії ідеологічних детермінант і архітектурної форми, що підтверджує тезу про багатовимірний характер протестантської візуальної культури.

Таким чином, протестантський сакральний простір постає як складна система, у якій ідеологічні настанови трансформуються у просторові рішення через механізми сугестивного втілення. Світло, порожнеча, текст і медіа формують цілісне середовище, що забезпечує не лише функціонування богослужіння, але й створює умови для індивідуального і колективного переживання сакрального досвіду.

Результати та обговорення. Проведене дослідження дозволяє розглядати протестантську візуальну культуру в Україні як цілісну систему, у якій ідеологічні детермінанти безпосередньо визначають характер просторово-образних рішень. На відміну від традиційних конфесійних моделей, де сакральність репрезентується через іконографію, у протестантській архітектурі вона формується опосередковано – через організацію середовища та дисципліну сприйняття.

Одним із ключових результатів є виявлення того, що відсутність розгорнутої образності не означає редуції художнього виміру, а свідчить про його трансформацію. Протестантський

сакральний простір функціонує як сугестивна система, у якій смисл не фіксується у візуальному образі, а формується у процесі взаємодії простору, світла, тексту та релігійної практики. У цьому сенсі візуальна культура протестантизму постає як альтернативна модель художнього мислення, орієнтована не на репрезентацію, а на переживання.

Важливим результатом є також типологізація протестантського сакрального простору в Україні, що дає змогу виділити три основні моделі його організації: історично-традиційну, функціонально-раціональну та медіаорієнтовану. Перша пов'язана з адаптацією історичних архітектурних форм до протестантського богослужіння; друга – з утвердженням раціоналізованого сакрального простору, підпорядкованого комунікативній функції; третя – з інтеграцією медіа як активного компонента сакрального середовища.

У межах цих типів простежується спільна закономірність: архітектура не виступає самодостатнім естетичним об'єктом, а функціонує як інструмент організації колективного досвіду. Просторові рішення підпорядковані логіці богослужіння, що підтверджує тезу про пріоритет еклезіології над формальною стилістикою.

Окремої уваги заслуговує роль світла, порожнечі та тексту як базових елементів протестантської візуальної мови. Світло виконує функцію нематеріального носія сакрального, порожнеча забезпечує відкритість простору до інтерпретації, а текст виступає ключовим комунікативним елементом. У сукупності вони формують середовище, що активізує внутрішню рефлексію та сприяє зосередженості.

Сучасний етап розвитку протестантської архітектури характеризується зростанням ролі медіа, що трансформують традиційні моделі простору. Використання цифрових технологій створює новий рівень візуальності, який поєднує матеріальне та віртуальне середовище. Це дає змогу говорити про формування гібридного сакрального простору, у якому архітектура доповнюється медіапрактиками.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що протестантська візуальна культура в Україні перебуває у стані активної трансформації, зберігаючи водночас свою базову ідеологічну основу. Вона демонструє здатність адаптуватися до змін соціокультурного контексту, не втрачаючи внутрішньої логіки організації сакрального досвіду.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Проведене

дослідження підтверджує, що візуальна культура протестантизму в Україні не може бути адекватно описана у межах традиційних мистецтвознавчих підходів, орієнтованих на аналіз іконографії та стилістики. Вона репрезентує альтернативну модель формування сакрального простору, в якій визначальну роль відіграють ідеологічні детермінанти та механізми їхнього сугестивного втілення.

Встановлено, що ключовим принципом протестантської архітектури є переорієнтація зображення на простір як носія смислу. У цьому контексті сакральність не репрезентується безпосередньо, а формується через організацію середовища, що відповідає богословським установкам Реформації, зокрема принципу пріоритету Слова.

З'ясовано, що світло, порожнеча, текст і просторовий порядок виступають базовими категоріями протестантської візуальної культури. Вони формують середовище, у якому відбувається не лише функціонування богослужіння, але й індивідуальне переживання сакрального досвіду. Такий підхід дає змогу трактувати протестантський храм як простір внутрішньої концентрації та комунікації.

Виявлено, що протестантський сакральний простір в Україні характеризується

типологічною різноманітністю, яка відображає різні етапи його розвитку та адаптації до соціокультурних умов. Запропонована типологія (історично-традиційний, функціонально-раціональний, медіаорієнтований типи) дає змогу систематизувати ці прояви та виявити їхні спільні закономірності.

Доведено, що сучасні трансформації протестантської архітектури пов'язані з інтеграцією медіа у сакральний простір, що призводить до формування нових моделей візуальності. У цьому контексті храм постає як гібридне середовище, де поєднуються матеріальні та цифрові елементи.

Отже, протестантська візуальна культура в Україні може бути інтерпретована як самостійна і цілісна система, у якій ідеологічні детермінанти визначають не лише функціональні, але й художні характеристики сакрального простору. Її специфіка полягає у перевазі сугестивних форм над репрезентативними, що відкриває нові перспективи для мистецтвознавчого аналізу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом регіональних варіантів протестантської архітектури, а також із вивченням впливу цифрових технологій на трансформацію сакрального простору у глобальному контексті.

Список використаних джерел

1. Knott K. The location of religion: A spatial analysis. London : Equinox, 2005. <https://doi.org/10.1558/equinox.192>
2. Campbell H. Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds. London ; New York : Routledge, 2013. <https://doi.org/10.4324/9780203076847>
3. Вечерський В. В. Українська сакральна архітектура. Київ : Техніка, 2008.
4. Лінда С. М. Архітектура сакральних споруд. Львів : ЛНАМ, 2012.
5. Урсу Н. О. Мистецька спадщина домініканського ордену XVII–XIX ст. на території України. Кам'янець-Подільський, 2007.
6. Cassirer E. Philosophie der symbolischen Formen : in 3 Vols. Berlin : Bruno Cassirer Verlag, 1923–1929.
7. Дворжак М. Історія мистецтва як історія духу. Харків : Акта, 2010.
8. Варбург А. Відродження язичництва. Київ : Ніка-Центр, 2014.
9. Панофський Е. Значення у візуальних мистецтвах. Київ : Основи, 2006.
10. Панофський Е. Іконологія. Львів : Априорі, 2019.
11. Norberg-Schulz C. (2008). Genius loci: Towards a phenomenology of architecture. Київ : Основи, 2008.
12. White J. Protestant worship and church architecture: Theological and historical considerations. New York : Oxford University Press, 1964.
13. Schloeder S. Architecture in communion: Implementing the Second Vatican Council through liturgy and architecture. San Francisco : Ignatius Press, 1998.
14. Schwarz R. Kirchenbau: Sieben Pläne. Heidelberg : Lambert Schneider, 1947.
15. Buggeln G. The suburban church: Modernism and community in postwar America. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2015. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816691741.001.0001>
16. Климов В. В. ЄХБ в Україні. Київ : Дух і Літера, 2018.
17. Колодний А. М. Релігія і церква в історії України. Київ : Либідь, 1996.
18. Яроцький П. Л. Протестантизм в Україні. Київ : Світ знань, 2011.

References

1. Knott, K. (2005). *The location of religion: A spatial analysis*. Equinox. <https://doi.org/10.1558/equinox.192> [in English].
2. Campbell, H. A. (2013). *Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203076847> [in English].
3. Vecherskyi, V.V. (2008). *Ukrainska sakralna arkhitektura* [Ukrainian sacred architecture]. Tekhnika [in Ukrainian].
4. Linda, S.M. (2012). *Arkhitektura sakralnykh sporud: prostir, forma, symvol* [Architecture of sacred buildings: Space, form, symbol]. LNAM Publishing [in Ukrainian].
5. Ursu, N.O. (2007). *Mystetska spadshchyna dominikanskoho ordenu XVII–XIX st. na terytorii Ukrainy* [Art heritage of the Dominican Order of the 17th–19th centuries in Ukraine] [in Ukrainian].
6. Cassirer, E. (1923–1929). *Philosophie der symbolischen Formen* (Vol. 1–3). Bruno Cassirer Verlag [in German].
7. Dvorak, M. (2010). *Istoriia mystetstva yak istoriia dukhu* [The history of art as the history of spirit]. Akta [in Ukrainian].
8. Warburg, A. (2014). *Vidrodzhennia yazychnytstva* [The renewal of pagan antiquity]. Nika-Tsentr [in Ukrainian].
9. Panofskyi, E. (2006). *Znachennia u vizualnykh mystetstvakh* [Meaning in the visual arts]. Osnovy [in Ukrainian].
10. Panofskyi, E. (2019). *Ikonolohiia*. [Iconology]. Apriori [in Ukrainian].
11. Norberg-Schulz, C. (2008). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Osnovy [in Ukrainian].
12. White, J.F. (1964). *Protestant worship and church architecture: Theological and historical considerations*. Oxford University Press [in English].
13. Schloeder, S.J. (1998). *Architecture in communion: Implementing the Second Vatican Council through liturgy and architecture*. Ignatius Press [in English].
14. Schwarz, R. (1947). *Kirchenbau: Sieben Pläne*. Lambert Schneider [in German].
15. Buggeln, G. (2015). *The suburban church: Modernism and community in postwar America*. University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816691741.001.0001> [in English].
16. Klymov, V. V. (2018). *YeKhB v Ukraini* [Evangelical Christians-Baptists in Ukraine]. Dukh i Litera [in Ukrainian].
17. Kolodnyi, A.M. (1996). *Relihiia i tserkva v istorii Ukrainy* [Religion and church in the history of Ukraine]. Lybid [in Ukrainian].
18. Yarotskyi, P.L. (2011). *Protestantyzm v Ukraini* [Protestantism in Ukraine]. Svit znan [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)